

ŠĽACHTA NA SLOVENSKU A JEJ IDENTITA

ZÁSTOJ ARISTOKRACIE V ŽIVOTE SLOVENSKÉHO ETNIKA V STREDOVEKU A NOVOVEKU

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ SEMINÁR
ČACHTICE, 16. – 17. september 2025

ZBORNÍK ABSTRAKTOV

© Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Katedra histórie, 2025

Šľachta na Slovensku a jej identita. Zástoj aristokracie v živote slovenského etnika v stredoveku a novoveku

Zborník abstraktov z medzinárodného vedeckého seminára

konaného v dňoch 16. a 17. septembra 2025
v Draškovičovom kaštieli v Čachticiach

Organizátori:

Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Katedra histórie
Trenčianske múzeum v Trenčíne

Zostavil:

Prof. Mgr. Miloš Marek, PhD.

Recenzenti:

Doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc.
PhDr. Michal Bada, PhD.

© Prof. Mgr. Miloš Marek, PhD.

© Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Katedra histórie

© Trenčianske múzeum v Trenčíne

Trnava 2025

Vyšlo s podporou projektu VEGA 1/0058/18 "Hostia na Slovensku v stredoveku.
Migrácia a jej determinanty v kontexte európskeho vývoja.

ISBN 978-80-568-0762-0

EAN 9788056807620

OBSAH

Trojruža v heraldických znameniach hornouhorskej šľachty (k problematike hľadania nových tém výskumu šľachtickej heraldiky) Frederik FEDERMAYER	6
Albert Sasko - Těšínský a jeho pôsobenie v Bratislave Michal FRANKO	7
František z Harasztu, rytier Zlatej koruny Zoltan IUSZTIN	8
Barón z Hiadeľa Mária KOHÚTOVÁ	9
Analýza histórie rodu Súľovských podľa zachovaných listín Miroslav KOTRHA	10
Dejiny rodu Listius a jeho zástoj v dejinách ranonovovekého Uhorska Mária LETZOVÁ	11
Rod Ižoldovcov v Rybníku Zuzana LOPATKOVÁ	12
Etnická identita šľachty skrytá v osobných menách alebo najstaršie šľachtické predikáty na Slovensku vo forme prídavných mien Miloš MAREK	13
Uhorský odev: znaky, vplyvy, tradície Lenka PAJER	14
Šľachtické sídlo v Mănăştire (župa Timiș, Rumunsko): svedectvo archeológie a písomných prameňov Octavian Cristian ROGOZEA	15

Stredoveký šľachtic na cestách za spravodlivosťou (k mobilite šľachty
v súvislosti s riešením konfliktov súdnou cestou)

Monika TIHÁNYIOVÁ 16

Dejiny šľachtického rodu Užovič z Peťovej

Martin Užovič 17

Členovia rodu Druget v úrade uhorského palatína

Dominik ZUŽO 18

ABSTRAKTY

Trojruža v heraldických znameniach hornouhorskej šľachty

(k problematike hľadania nových tém výskumu šľachtickej heraldiky)

Frederik FEDERMAYER

Katedra archívnictva a muzeológie, Filozofická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

frederik.federmayer@uniba.sk

Výskum rodovej heraldiky zaznamenal v ostatných desaťročiach v slovenskej historiografii výrazné oživenie. Jeho výstupom boli viaceré heraldicko-genealogické knižné publikácie predovšetkým lexikálneho charakteru. V súčasnosti sa vedecký fokus slovenského heraldického výskumu začína orientovať aj na výskum heraldických prameňov a tiež na problematiku objasnenia formálneho a obsahového vývoja heraldických rodových znamení. Zatiaľ pomerne málo skúmaná je tematika významu a symboliky jednotlivých heraldických znamení uhorskej šľachty. Prednáška sa preto zameriava práve na túto problematiku a približuje jedno z najrozšírenejších heraldických znamení v uhorskej rodovej heraldike – trojružu. Tento obľúbený symbol tak v cirkevnej/kresťanskej ikonografii, ako aj medzi prírodnými heraldickými znameniami si našiel miesto v mnohých rodových erboch v Uhorskom kráľovstve. Tak v prostredí aristokracie, ako aj u nižšej šľachty a kuralistov, ba dokonca aj medzi meštianstvom. Cieľom príspevku však nie je len popísať formálne zobrazovanie heraldickej trojruže v erboch, ale zameriava sa aj na objasnenie procesu jej rozšírenia a obľúbenosti cez príbuzenské a spoločenské vzťahy a prepojenia.

Albert Sasko - Těšínský a jeho pôsobenie v Bratislave

Michal FRANKO

Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity Trnave
matofranko@gmail.com

Príspevok sa zameriava na osobnosť Alberta Saského, ktorý pôsobil v Bratislave ako uhorský miestodržiteľ (1765-1780) a významne ovplyvňoval politicko-spoločenský život mesta. Albert Saský (celým menom Friedrich August von Sachsen, vojvoda saský a tešínsky, 1738 – 1822) bol významnou šľachtickou osobnosťou 18. storočia, ktorá úzko súvisí aj s dejinami Bratislavy. Pozornosť nebude venovaná len jeho životnej dráhe a pôsobeniu v uhorskom kontexte, ale predovšetkým konkrétnym aspektom jeho každodennej administratívnej a politickej činnosti. Špeciálny dôraz bude kladený na rôzne kriminálne prípady, ktoré počas jeho pôsobenia vo vtedajšej spoločnosti rezonovali. Analýza týchto prípadov umožní napr. lepšie pochopenie fungovania vtedajšieho súdnictva, objasní niektoré mechanizmy mestskej správy, a taktiež širšie spoločenské pomery Uhorsku, resp. v Bratislave a jej okolí v druhej polovici 18. storočia.

František z Harasztu, rytier Zlatej koruny

Zoltan IUSZTIN

Muzeul Banatului Timișoara

iusztin.z@gmail.com

Pokiaľ ide o šľachtické zvyky Uhorského kráľovstva, rodina Harasztiovcov je nová, pretože ich predkovia sú známi až z 15. storočia. Najdôležitejším členom rodiny bol František, severinský bán, ktorý slúžil v poslednom desaťročí vlády Mateja Korvína. Po zmiznutí svojho otca a bratov zostal František jedinou hlavou rodiny. Napriek tomu sa mu podarilo nahromadiť obrovské majetkové dedičstvo, ktoré zahŕňalo tri pevnosti a majetky nachádzajúce sa vo viac ako 275 osadách, zo 17 žúp a okresov. František tiež upevnil a povýšil postavenie rodiny Harasztiovcov vo vyšších spoločenských vrstvách a na konci svojho života sa stal barónom.

Jediným nenaplneným rytierskym zadostučinením zostala absencia dlho očakávaného syna. Po troch manželstvách mal František dve dcéry, ktoré vydal do slávnych rodín. Najstaršia dcéra, Anna, bola vydatá za Michala Paksiho a najmladšia, Katarína, za Žigmunda z Levíc, potomka bohatej rodiny Lévaiovcov. Vďaka pôvodu zdedili obaja zaťovia status barónov, no napriek tomu starý rytier zostal vodcom klanu, takže jeho dcéry zostali v poslušnosti svojmu otcovi a nie svojim manželom. František sa tiež všemožne snažil odkázať svoje bohatstvo dcéram a vnúčatám. Absencia mužského dediča a zvyky kráľovstva mu spôsobili problémy, pretože Gregor, jeho synovec po bratovi, si nárokoval svoje práva ako hlavný dedič. Po rytierovej smrti si synovec a rodiny jeho dcér rozdelili jeho majetok na základe súdnych sporov. Všetky majetky a domény Františka Harashtiho boli tak rozdelené medzi tri rodiny, a to Lévai, Paksi a Harashti.

Barón z Hiadeľa

Mária KOHÚTOVÁ

kohutova45@gmail.com

Celé meno baróna z Hiadeľa znelo Matthias Hedly ab Hedlyfalva. V uhorských genealógiách nie je nič o jeho predkoch. Roku 1657 dostal titul kráľovského radcu a o sedem rokov neskôr mu kráľ Leopold udelil titul baróna. V zdôvodnení sa píše, že jeho predkovia slúžili uhorským kráľom už od čias kráľa Žigmunda. V Hiadeli mal v prenájme dvoch sedliakov a troch želiarov. Preto je pravdepodobné, že v dedine nikdy ani nebol. Jeho manželkou bola Barbora Suňogová, hlavná majiteľka panstva Branč. Matej bol vo veku jej rodičov, baróna Andreja Suňoga a Márie Ňárievej. Je pravdepodobné, že mal právnické vzdelanie, lebo zastupoval viacero významných rodín v sporoch o dedičstvo. Roku 1646 si prenajal v Hiadeli dve celé sedliacke usadlosti so sedliakmi a želiarmi a majetkom, ktorý k usadlostiam patrila na 40 rokov za 5275 zlatých pre seba a potomkov. Po uplynutí obdobia mal sa stať vlastníkom tohto majetku. Keby zomrel on, aj potomkovia, majetok sa mal vrátiť panstvu Ľupča. Manželka v dohode nie je spomenutá, hoci v tom čase žila. Matej Hedli z Hiadeľa zomrel vo veku 65 rokov a v tom období už nemal potomkov. Zatiaľ nie je jasný dôvod, prečo ho pochovali v Szombatheli.

Analýza histórie rodu Súľovských podľa zachovaných listín

Miroslav KOTRHA

Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity Trnave
miroslav.kotrha@gmail.com

Príspevok sa zameriava na dejiny rodu Súľovských, ktorý patril medzi významné rody Trenčianskej stolice v období stredoveku. Na základe zachovaných listín, prevažne z archívneho fondu rodiny Súľovských-Sriemských, máme možnosť mapovať rôzne majetkové a rodinné pomery, ktoré ovplyvňovali ich spoločenské pôsobenie a formovali pôsobenie rodu v regióne. Cieľom príspevku je priblížiť menej známe osudy tohto rodu, na pozadí politicko-spoločenského vývoja. Rodina získala majetky v roku 1336 prostredníctvom donácie kráľa Karola Róberta. Hoci na dlhšie obdobie absentujú významnejšie pramene, dokážeme sledovať líniu rodu, ktorý sa napokon úspešne etabloval medzi trenčiansku šľachtu. Ich význam vyvrcholil počas vlády Mateja Korvína, keď dostali Súľovskí povolenie na výstavbu kamenného hradu na vrchu Roháč. Záležitosti rodiny Súľovských tak bezpochyby poukazujú na bližšie vzťahy, život, postavenie a vývoj šľachty v rámci regionálneho zamerania, a to až do konca stredoveku.

Dejiny rodu Listius a jeho zástoj v dejinách ranonovovekého Uhorska

Mária LETZOVÁ

Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity Trnave
m.letzova@gmail.com

Témou príspevku sú dejiny v slovenských dejinách nepatrného a okrajovo známeho, ale predsa významného šľachtického rodu s bohatou históriou a príbehom. Rod Listius (Listhy, Liszth), pôvodne zrejme dolnorakúskeho pôvodu, bol vplyvom udalostí neskorého stredoveku, či už stredoeurópskeho alebo regionálneho charakteru, nútený presunúť svoje ťažisko do Sedmohradska (Sibiu). Tu sa Krištof Listius dostal do kontaktu s Mikulášom Oláhom (1493 – 1568), významným humanistom a neskorším ostrihomským arcibiskupom, s ktorým sa Listiusovci dostali aj do príbuzenského. Následne sa Sebastián Listius a jeho syn Ján uplatnili na pôde Uhorskej dvorskej kancelárie a Ján sa dokonca stal kráľovským radcom. Už tu vidieť spojenie s Uhorskom. To prehĺbila v prvej polovici tretine 17. storočia Anna Ružena Listiusová, ktorá sobášom so Stanislavom Turzom (1576 – 1625), predstaviteľom spišskej vetvy magnátskeho rodu Turzovcov a uhorským palatínom v rokoch 1622 - 1625, priamo vnikla do jeho dejín a na územie Slovenska. Rod Listiusovcov nám podáva svedectvo svojej doby, jej zmýšľania, kultúry či nedejov, a bádanie jeho dejín môže obohacujúco prispieť k výskumu slovenských dejín v ranom novoveku.

Rod Ižoldovcov v Rybníku

Zuzana LOPATKOVÁ

Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity Trnave

lopatkova@gmail.com

Cieľom nášho príspevku je priblížiť a charakterizovať majetkové postavenie predialistov ako osobitnej skupiny uhorskej šľachty v období novoveku, s dôrazom na 17. až 19. storočie, a to na príklade zemianskej rodiny Ižoldovcov z Rybníka. Stredoveké privilégia predialistov ako osobitnej kategórie šľachtického obyvateľstva boli viackrát potvrdené aj v období raného novoveku: panovníkmi Maximiliánom II. v r. 1567, Rudolfom II. v r. 1599 a Ferdinandom III. v r. 1640. Právo usadzovať na svojich majetkoch predialistov mali pôvodne okrem panovníka všetci preláti i svetskí magnáti. Neskôr sa toto právo postupne redukovalo. Ešte v 14. storočí mali na území dnešného Slovenska svojich predialistov okrem ostrihomského arcibiskupa aj nitriansky biskup a opäť zoborského kláštora. Neskôr však toto právo zostalo len prímasovi – ostrihomskému arcibiskupovi, ďalej Rábskej kapitule a opátovi benediktínskeho kláštora na Sv. Hore Panónskej. Najväčší význam však nadobudli predialisti ostrihomského arcibiskupa, ktorí sa organizovali v samostatných správnych celkoch, zvaných stolice. Predialisti ostrihomského arcibiskupa bývali nielen v kuriálnych, ale i portálnych obciach v siedmych stoliciach: Bratislavskej, Komárnanskej, Nitrianskej, Tekovskej, Hontianskej, Novohradskej a Ostrihomskej. Ižoldovci patrili medzi arcibiskupských predialistov, ktorí patrili pod právomoc stolice arcibiskupských predialistov so sídlom vo Vrábľoch. Aj jeden z 13-tich oficiolátov jeho rozsiahleho panstva sídlil v Rybníku. Na čele oficiolátu bol zemepanský úradník - kapitán. Kapitán v Rybníku držal 12-tich jazdcov aj s koňmi, ktorí boli k dispozícii pre arcibiskupské vojsko v Nových Zámkoch. Títo jazdci boli oslobodení aj od ostatných daní a dostávali od arcibiskupa plat. K nim patrili aj Ižoldovci, ktorí neskoršie dostali od arcibiskupa aj určitú menšiu plochu pôdy. Najznámejší zo všetkých Ižoldovcov bol Štefan Ižold, ktorý sa za výnimočný hrdinský čin preslávil pri oslobodení Viedne od Turkov v dňoch 11. - 12. septembra 1683. 1. novembra 1685 Štefan Ižold bol povýšený cisárom Leopoldom I. do šľachtického stavu.

Etnická identita šľachty skrytá v osobných menách alebo najstaršie šľachtické predikáty na Slovensku vo forme prídavných mien

Miloš MAREK

Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity Trnave
milimarek@gmail.com

O slovenskom povedomí príslušníkov šľachty na území Slovenska v stredoveku nemáme veľa dokladov. Jednak kvôli tomu, že v pramennom materiáli danej doby sa veci duchovnej nadstavby veľmi nezachytávali, jednak kvôli tomu, že otázka národnosti mala u stredovekého človeka inú dôležitosť. Pravdou je, že šľachtici v Uhorsku sa identifikovali s pojmom „natio Hungarica“, ktorý bol založený na stavovskom a nie národnom princípe. Iste aj to bolo príčinou neskoršieho názoru o neexistencii slovenskej šľachty. Tento názor zastávali ľudia, ktorí sa na veci minulé pozerali súčasnými očami. Dnes však nepochybujeme, že mnohí príslušníci strednej a drobnej šľachty boli slovenského pôvodu. Svedectvom toho sú aj ich priezviská, ktoré šľachtici používali ako súčasť svojho rodového mena, niekedy samostatne ako forma predikátu, inokedy spolu s príméním alebo predikátom. Sú odvodené od miesta ich bydliska, respektíve ich rodového sídla a majú formu prídavných mien. Často sú totožné s predikátom (Čerňanský de Černá, Podmanický de Podmanin), no nie zriedkavo sú odvodené od odlišnej lokality (Malovecký de Bohuslavice). Priezviská s touto slovenskou podobou sa množia najmä od 15. storočia a stretávame sa s nimi na rôznych miestach Slovenska, najmä v jeho severnej a západnej časti. Sú dokladom slovenského pôvodu a slovenského povedomia ich nositeľov. Doložené sú predovšetkým tam, kde bola početne zastúpená stredná a drobná šľachta a kde jestvovalo mnoho kuriálnych dedín. Išlo o Trenčiansku, Turčiansku, Oravskú, Liptovskú a Zvolenskú stolicu. Je možné, že ich zvýšený výskyt v tejto oblasti bol ovplyvnený blízkosťou slovanského prostredia (Čechy, Morava, Poľsko), kde bol tento typ šľachtických priezvisk všeobecne rozšírený.

Uhorský odev: znaky, vplyvy, tradície

Lenka PAJER

CEO, St. George's workshop

lenduror@gmail.com

Odev je neodmysliteľnou súčasťou každodenného života človeka už od nepamäti. Najprv slúžil ako prostriedok ochrany pred chladom, neskôr, keď sa manuálna zručnosť pravekých ľudí zlepšila a začali si svoj odev zdobiť, plnil funkciu aj estetickú a rozlišovaciau. Odlíšili sa pohlavia, ale aj postavenie v hierarchii. Táto funkcia šiat sa postupom času rozšírila aj na náboženstvo, spoločenské postavenie, dokonca prezrádzala aj odkiaľ človek pochádzal. Práve podľa miesta pôvodu boli pomenované hlavné módné línie, ktoré sa v 16. a 17. storočí v Európe vyformovali. Medzi španielske, nemecké a francúzske módy sa dostala aj uhorská. Bola natoľko špecifická, že ju jasne rozlišovali vo všetkých kútoch Európy. Spájala v sebe východné osmanské vplyvy a západné maniere. Pre cudzincov bola častokrát natoľko exotická, že si z nej buď robili žarty, alebo ju nosili ako prejav extravagancie. V dnešnej dobe sa rozdiely medzi národmi postupne zmazávajú a svetu začína vládnuť západná móda. Mažú sa nie len rozdiely medzi spoločenskými vrstvami, ale aj medzi pohlaviami. Odev sa stáva unisexovým a majetnejší človek sa dá rozoznať možno len podľa luxusnej značky odevu. Symbolika odevu, ktorá bola kedysi veľmi dôležitá, sa spája predovšetkým s mimoriadnymi udalosťami v živote človeka, ako je napríklad svadba či pohreb. Príspevok prináša objasnenie ako vyzerá uhorský odev, či už mužský, alebo ženský, aké vplyvy sa na jeho vizáži podpísali a ako sa prejavil v ľudových tradíciách, ktoré pretrvali podnes. Zaoberá sa aj ako bol uhorský odev vnímaný očami cudzincov, ako prenikol do reprezentačnej politiky Habsburgovcov a ako si ho osvojili husári napoleonskej doby.

Šľachtické sídlo v Mănăştur (župa Timiș, Rumunsko): svedectvo archeológie a písomných prameňov

Octavian Cristian ROGOZEA

Universitatea de Vest, Timisoara, Institutul de Cercetari Avansate de Mediu
octavian.rogozea@e-uvt.ro

Príspevok predstavuje syntézu nedávneho interdisciplinárneho výskumu vykonaného na Vingskej planine (región Banát), so zameraním na dve novo identifikované stredoveké lokality: Mănăştur-5 (Monostor) a Vinga-78 (Seleuş). Zatiaľ čo skoršie historicko-geografické a toponymické štúdie spomínali tieto osady, ich presná lokalizácia zostala neistá kvôli obmedzenému počtu zdokumentovaných archeologických lokalít v porovnaní s významným potenciálom oblasti. Integráciou povrchových prieskumov, kartografickej analýzy, dokumentárnych zdrojov a neinvazívnych techník, ako sú LIDAR a satelitné snímky, náš výskum potvrdzuje archeologickú prítomnosť týchto lokalít. Mănăştur-5 zodpovedá historicky zdokumentovanému oppidu Monostor, známemu z písomných záznamov z 15. storočia ako husto osídlené trhové mesto, pravdepodobne opevnené a často navštevované Jánom Huňadim. Vinga-78 sa zhoduje s historickým toponymom Seleuş, čo odráža vinohradnícke praktiky a nepretržitú stredovekú okupáciu. V oboch lokalitách sú doložené súbory keramiky datované do 12. až 16. storočia. Táto štúdia demonštruje účinnosť multidisciplinárneho prístupu v stredovekej sídelnej archeológii a zasaďuje sa za jeho širšie uplatnenie v celom Banáte s cieľom presnejšie rekonštruovať regionálne sídelné vzorce a socioekonomické štruktúry.

Stredoveký šľachtic na cestách za spravodlivosťou

(k mobilite šľachty v súvislosti s riešením konfliktov
súdnou cestou)

Monika TIHÁNYIOVÁ

Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity Trnave
monika.tihanyiova@gmail.com

Príspevok sa zaoberá jednou z viacerých súčastí každodenného života uhorskej šľachty, a to účasťou na akýchkoľvek sporoch, riešených oficiálnou cestou. V období stredoveku tvorili predmet väčšiny sporov šľachty majetkovo-právne záležitosti. Ak došlo k hrozbe straty čo i len malého kúska zeme z majetku šľachty, bola táto odhodlaná viesť o neho boj pred súdom. Priebeh riešenia majetkového sporu súdnou cestou pozostával z početných procesných úkonov, z ktorých každý jeden si vyžadoval účasť sporných stránok, či už osobne alebo v zastúpení (svojimi familiármi z radov nižšej šľachty). Najčastejšie sa cestovalo pred zástupcov hodnoverných miest a pred sudcov kráľovského dvora (aj v čase, kedy boli oni sami na cestách). Súčasťou tohto procesu bolo cestovanie z dôvodu snahy podať sťažnosť, doručiť mandát na vyšetrovanie príslušnému úradu, zúčastniť sa vyšetrovania, súdu či realizácie rozsudku súdu, obhajovať sa pred sudcom či pred zvolenými sudcami. Šľachta tiež v tejto súvislosti cestovala aj kvôli žiadostiam o odročenie sporu, kvôli vykonaniu nariadenej prísahy (zväčša pri trestných záležitostiach), či splateniu vyrúbenej pokuty (v dôsledku čoho následne cestovala s potvrdením za sudcom, ktorý pokutu nariadil). Ide len o časť povinností, ktoré boli súčasťou súdneho procesu a ktoré si vyžadovali vycestovanie šľachty. Cieľom príspevku bude na vybraných šľachticoch prezentovať intenzitu a priebeh cestovania kvôli riešeniu akýchkoľvek sporov počas ich života. Autorka sa zameria predovšetkým na šľachtu, majúcu svoje rodové majetky na území dnešného Slovenska a na obdobie vlády panovníkov z dynastie Anjouovcov a kráľa Žigmunda Luxemburského. Okrem cestovania v súvislosti s riešením vlastných sporov si všimne aj cestovanie vybraných šľachticov ako hodnotárov so sudcovskými kompetenciami. Výsledkom bude itinerár vybraných šľachticov, do ktorého budú okrem ciest za spravodlivosťou zakomponované aj iné „cestovateľské“ údaje týchto šľachticov, známe z ďalších prameňov, čím vznikne komplexnejší obraz o mobilite šľachty vo vybranom období.

Dejiny šľachtického rodu Užovič z Peťovej

Martin UŽOVIČ

Ponitrianske múzeum v Nitre

martinuzovic@gmail.com

Šľachtický rod Užovič pochádza pôvodom z Chorvátska, odkiaľ mali členovia rodu prísť v priebehu 15. storočia na územie dnešného Slovenska. O najstarších dejinách rodu sa dochovali iba fragmentárne informácie a zostali tak veľmi zahmlené. V Slovenskom národnom archíve sa však dochoval elench rodového archívu tohto šľachtického rodu, vďaka ktorému sa nám poodhaľuje aj jeho stredoveká časť histórie. Tento šľachtický rod sa začal objavovať medzi uhorskou šľachtou v druhej polovici 17. storočia a svojej najväčšie časy slávy zažil až v 19. storočí. Tomu prispeli členovia rodu, ktorí zastávali vyššie politické a spoločenské postavenia. Vďaka spomenutému zachovanému elenchu v Slovenskom národnom archíve v Bratislave, spoznávame niektorých starších mužských členov rodu až do konca 15. storočia. V tomto období začína rod získavať svoje majetky na území dnešného Slovenska. Medzi nimi sa vyskytuje aj majetok Peťová, podľa ktorého mal rod aj svoj prídomok. V mladšom období si členovia rodu častokrát písali k svojmu menu predikát de Peťofalva. Dnes je tento majetok súčasťou obce Pečeňady, ktoré sa nachádzajú v okrese Piešťany.

Členovia rodu Druget v úrade uhorského palatína

Dominik ZUŽO

Múzeum Ľudovíta Štúra, Modra

zuzo.dominik@gmail.com

Príbeh rodu Drugetovcov je veľmi zaujímavý. Rod, ktorý pricestuje spoločne s novým adeptom na uhorský trón, si postupne vydobyje svoje postavenie medzi domácou šľachtou a zaradí sa do elity miestnej spoločnosti. Post palatína dostali hneď traja členovia rodu za sebou. To svedčí o ich oddanosti korune, ich sile a vysokom postavení. No postupne ich sláva upadala a niekoľkokrát museli začať od znova. Boje o korunu, ktoré prebiehali v rámci uhorského stredoveku tvarovali rod a s novým panovníkom prichádzali aj nové majetky. Tie sa nachádzali prevažne na území dnešného východného Slovenska, v Zemplínskej a Užskej župe. Preto si priblížime troch členov tohto rodu, ktorí zastávali druhý najvyšší úrad v Uhorsku a ich pôsobenie v úrade uhorského palatína.

NOBILITY IN SLOVAKIA AND ITS IDENTITY

THE ROLE OF THE ARISTOCRACY IN THE LIFE OF THE SLOVAK ETHNIC GROUP IN THE MIDDLE AGES AND MODERN ERA

INTERNATIONAL ACADEMIC SEMINAR
ČACHTICE, 16-17th September 2025

BOOK OF ABSTRACTS

© Faculty of Philosophy and Arts, Trnava University
Department of History, 2025

Nobility in Slovakia and its Identity. The Role of the Aristocracy in the Life of the Slovak Ethnic Group in the Middle Ages and Modern Era

Book of abstracts from the academic seminar

held on 16-17th September 2025
at the Draškovič Mansion in Čachtice

Organizers:

Faculty of Philosophy and Arts at the Trnava university in Trnava
Department of History
Trenčín museum in Trenčín

Editor:

Prof. Mgr. Miloš Marek, PhD.

Reviewers:

Doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc.
PhDr. Michal Bada, PhD.

© Prof. Mgr. Miloš Marek, PhD.

© Faculty of Philosophy and Arts at the Trnava University in Trnava, Department of History

© Trenčín museum in Trenčín

Trnava 2025

Released with support of the VEGA grant project 1/0624/23 Nobility in Slovakia and its Identity. The Role of the Aristocracy in the Life of the Slovak Ethnos in the Middle Ages and Early Modern Period.

ISBN 978-80-568-0762-0

EAN 9788056807620

CONTENTS

The Three-Rose Motif in the Heraldic Emblems of the Upper Hungarian Nobility (On the Issue of Identifying New Research Topics in Noble Heraldry) Frederik FEDERMAYER	24
Albert of Saxony-Teschen and his activities in Bratislava Michal FRANKO	25
Francis of Haraszt knight of the Holy Crown Zoltan IUSZTIN	26
Baron of Hiadel' Mária KOHÚTOVÁ	27
Analysis of the history of the Súľov family based on preserved document Miroslav KOTRHA	28
The history of the Listius family and its role in the history of early modern Hungary Mária LETZOVÁ	29
The İzold family in Rybník Zuzana LOPATKOVÁ	30
Ethnic identity of the nobility hidden in personal names or the oldest noble predicates in Slovakia in the form of adjectives Miloš MAREK	31
Hungarian attire: symbols, influences, traditions Lenka PAJER	32
The Noble Residence of Mănăştur (Timiș County): Between Archaeological Evidence and Written Sources Octavian Cristian ROGOZEA	33

Medieval noble on a journey for justice (On the mobility of the nobility in relation to resolving conflicts through legal means) Monika TIHÁNYIOVÁ	34
History of the noble family Užovič of Peťová Martin Užovič	35
Members of the Druget family in the office of the Hungarian Palatine Dominik ZUŽO	36

ABSTRACTS

The Three-Rose Motif in the Heraldic Emblems of the Upper Hungarian Nobility

(On the Issue of Identifying New Research Topics in Noble Heraldry)

Frederik FEDERMAYER

Department of Archival and Museum Studies, Faculty of Arts

Comenius University in Bratislava

frederik.federmayer@uniba.sk

In recent decades, the study of family heraldry has experienced a notable revival within Slovak historiography. This renewed interest has resulted in the publication of several heraldic-genealogical works, primarily of a lexical nature. Currently, the scholarly focus of Slovak heraldic research is increasingly oriented towards the analysis of heraldic sources, as well as toward Investigating the formal and semantic development of family heraldic emblems.

One area that has remained relatively underexplored is the symbolism and significance of individual heraldic charges used by the Hungarian nobility. This lecture addresses precisely this lacuna, concentrating on one of the most widespread heraldic motifs in Hungarian family heraldry—the three-rose emblem (trojruža).

This motif, widely popular both in ecclesiastical/Christian iconography and among naturalistic heraldic symbols, found a prominent place in numerous family coats of arms throughout the Kingdom of Hungary. It was employed across a broad social spectrum, from the aristocracy to the lower nobility, royal court officials (curialists), and even members of the urban bourgeoisie.

The aim of this contribution is not merely to describe the formal representations of the three-rose motif in heraldic practice, but also to elucidate the processes underlying its dissemination and popularity—particularly through kinship networks and broader socio-political affiliations.

Albert of Saxony-Teschen and his activities in Bratislava

Michal FRANKO

Department of History, Faculty of Philosophy and Arts, Trnava University in Trnava
matofranko@gmail.com

This study focuses on the figure of Albert of Saxony, who served as the Palatine Governor of Hungary in Bratislava from 1765 to 1780, and who significantly influenced the political and social life of the city during the late Enlightenment period. Albert of Saxony (full name Friedrich August von Sachsen, Duke of Saxony and Teschen, 1738–1822) was a prominent aristocratic figure of the 18th century, whose life and career are closely intertwined with the history of Bratislava.

The analysis does not limit itself to a biographical overview or to Albert's position within the broader Hungarian political landscape. Rather, it concentrates on specific aspects of his everyday administrative and political activities, with a particular emphasis on criminal cases that drew public attention during his tenure. By examining such cases, the study aims to shed light on the functioning of the judicial system of the period, to elucidate key mechanisms of municipal governance, and to provide a broader understanding of the social dynamics in Bratislava and the Kingdom of Hungary in the second half of the 18th century.

Francis of Haraszt knight of the Holy Crown

Zoltan IUSZTIN

The Museum of Banat in Timișoara

iusztin.z@gmail.com

Regarding the nobiliar customs of Hungarian kingdom, the The Haraszt family is a new one, because his ancestor are known only from the 15th century. The most important member of the family was Francis, ban of Severin who served in the last decade of Matia Corvin's reign.

After the disappearance of his father and brothers, Francis remains the only head of the family. Despite this fact, he managed to accumulate a huge estate heritage that accumulated three fortresses and estates located in more than 275 settlements, from 17 counties and districts. Also, Francis consolidated and raised the rank of the Haraszt family in the upper ranks of society, becoming, at the end of his life, a baron. The only unfulfillment of the knight remained the lack of the long-desired son. After three marriages, Francis had two daughters, whom he married into famous families. The eldest daughter, Ana, was married to Michel Paksi, and the youngest, Katerin, to Sigismund of Lewa, a descendant of the wealthy Levai family. Due to descent both sons-in-law inherited the status of barons, but despite this the old knight remained the leader of the clan, so that his daughters remained in obedience to their father and not to their husbands. Also Francis made every effort to bequeath his wealth to his daughters and grandchildren. The lack of a male heir and the customs of the kingdom will cause him problems as Gregor, his nephew by brother will claim his rights as the main heir. After the knight's death, the nephew and the families of his daughters will divide his fortune, following lawsuits. Thus all the estates and domains of Francis Haraszt were divided between three families, namely Levai, Paksi and Haraszt.

Baron of Hiadel'

Mária KOHÚTOVÁ

kohutova45@gmail.com

The full name of Baron Matthias Hedly of Hiadel' was *Matthias Hedly ab Hedlyfalva*. Genealogical records of the Kingdom of Hungary contain little information regarding his ancestry. In 1657, he was awarded the title of Royal Councilor, and seven years later, Emperor Leopold I conferred upon him the title of Baron. The justification for this ennoblement cites long-standing service by his ancestors to the Hungarian crown, dating back to the reign of King Sigismund (r. 1387–1437).

Hedly held a lease on two peasants and three *želiari* (landless tenants) in the village of Hiadel', which suggests he likely never resided there in person. He was married to Barbora Sunyog, the principal heiress of the Branč estate, though Matthias was of the same generation as her parents—Baron Andreas Sunyog and Mária Nyári.

It is probable that Hedly received legal training, as he is known to have represented several prominent noble families in inheritance disputes. In 1646, he leased two full peasant holdings in Hiadel', along with the attached peasants, tenants, and property, for a term of 40 years for the sum of 5,275 gold florins, with the contract including rights of succession to his descendants. Upon expiration of the lease, the property was to pass into his full ownership. In the event that neither he nor his descendants survived, the estate would revert to the L'upča dominion. Curiously, his wife is not mentioned in the contract, although she was alive at the time. Matthias Hedly died at the age of 65, and by that time, he had no surviving heirs. The reasons for his burial in Szombathely remain unclear.

Analysis of the history of the Súľov family based on preserved documents

Miroslav KOTRHA

Department of History, Faculty of Philosophy and Arts, Trnava University in Trnava
miroslav.kotrha@gmail.com

This paper focuses on the history of the Súľovský family, one of the prominent noble families of the Trenčín County during the medieval period. Drawing on preserved documents, primarily from the archival collection of the Súľovský-Sriemsky family, it is possible to trace various property relations and family dynamics that shaped their social standing and regional influence.

The primary objective of this study is to shed light on the lesser-known historical trajectory of this noble house against the backdrop of political and social developments. The family acquired its estates in 1336 through a royal donation from King Charles Robert. Although substantial documentary gaps exist for subsequent periods, it is still feasible to follow the family's lineage, which ultimately secured a firm position among the Trenčín nobility.

The family's prominence peaked during the reign of King Matthias Corvinus, when the Súľovskýs received royal permission to construct a stone castle on Mount Roháč. The case of the Súľovský family thus offers valuable insights into the interconnectedness of noble life, regional power structures, and the evolving role of the nobility in Upper Hungary up to the end of the medieval era.

The history of the Listius family and its role in the history of early modern Hungary

Mária Letzová

Department of History, Faculty of Philosophy and Arts

Trnava University in Trnava

m.letzova@gmail.com

The focus of this study addresses the history of the Listius (also Listhy or Liszth) family - a relatively obscure yet historically significant noble house with a rich and complex lineage. Presumably of Lower Austrian origin, the Listius family was compelled by the upheavals of the late medieval period—both Central European and regional in character—to shift its center of gravity to Transylvania, specifically to the city of Sibiu (Hermannstadt).

In Transylvania, Christoph Listius came into contact with the renowned humanist Nicolaus Olahus (1493–1568), later Archbishop of Esztergom, with whom the Listius family eventually established kinship ties. Subsequently, Sebastián Listius and his son John found careers at the Royal Hungarian Court Chancellery, with John ultimately serving as a royal councilor—already indicating the family's integration into the Kingdom of Hungary's administrative elite.

This connection deepened in the first third of the 17th century when Anna Rozina Listius married Stanislav Thurzo (1576–1625), a member of the Spiš branch of the influential Thurzo magnate family and Palatine of Hungary (1622–1625). Through this union, the Listius family became directly embedded in the history of the Hungarian nobility and gained a foothold in what is now Slovakia.

The history of the Listius family offers a vivid reflection of the cultural values, aspirations, and challenges of its time. Its study can significantly contribute to our understanding of early modern Slovak and Hungarian history, enriching the broader narrative of Central European nobility.

The İzold family in Rybník

Zuzana LOPATKOVÁ

Department of History, Faculty of Philosophy and Arts

Trnava University in Trnava

lopatkova@gmail.com

The aim of this contribution is to present and characterize the property status of predialists as a distinct group within the Hungarian nobility during the Early Modern period, with particular emphasis on the 17th to 19th centuries. This will be examined through the example of the noble family of the İzold of Rybník.

The medieval privileges of predialists—a specific category of noble population—were repeatedly confirmed during the early modern era: by Emperor Maximilian II in 1567, Emperor Rudolph II in 1599, and Emperor Ferdinand III in 1640. The right to settle predialists on estates originally belonged not only to the monarch, but also to all prelates and secular magnates. Over time, however, this right was gradually curtailed.

As early as the 14th century, in the territory of present-day Slovakia, predialists were held not only by the Archbishop of Esztergom, but also by the Bishop of Nitra and the abbot of the Zobor monastery. Later, however, this right was retained only by the Primate—the Archbishop of Esztergom—along with the Chapter of Győr and the abbot of the Benedictine monastery at the Holy Mount of Pannonia (Szent Pannonhalma).

The predialists of the Archbishop of Esztergom acquired the greatest importance. They were organized into independent administrative units known as counties (stolice). These predialists resided not only in curial (noble-owned) villages but also in portae villages within seven counties: Bratislava, Komárno, Nitra, Tekov, Hont, Novohrad, and Esztergom.

The İzold family belonged to the predialists of the Archbishop of Esztergom and fell under the jurisdiction of the county of the archiepiscopal predialists, which was headquartered in Vrábľe. One of the thirteen officialates (administrative districts) of the Archbishop's vast estate was also located in Rybník. Each officialate was headed by a landowning official—a captain. The captain in Rybník maintained twelve cavalrymen with horses, who were available to the archiepiscopal military garrison in Nové Zámky. These cavalrymen were exempted from other taxes and received wages from the Archbishop. Among them were members of the İzold family, who were later granted a small plot of land by the Archbishop.

The most renowned member of the İzold family was Stephen İzold, who became famous for an extraordinary act of heroism during the liberation of Vienna from the Turks on September 11–12, 1683. For his bravery, Stephen İzold was ennobled by Emperor Leopold I on November 1, 1685.

Ethnic identity of the nobility hidden in personal names or the oldest noble predicates in Slovakia in the form of adjectives

Miloš Marek

Department of History, Faculty of Philosophy and Arts,
Trnava University in Trnava
milimarek@gmail.com

Evidence concerning the Slovak ethnic awareness among members of the nobility in the territory of present-day Slovakia during the medieval period is relatively scarce. This is due in part to the nature of contemporary sources, which seldom recorded matters pertaining to ideological or national consciousness, and in part to the fact that the concept of nationality held a different meaning and significance for people in the Middle Ages. It is a well-established fact that the nobility in the Kingdom of Hungary identified primarily with the notion of *natio Hungarica*, a concept grounded in social and legal status rather than ethnic or national affiliation. This identification has, in later historiography, contributed to the assumption that a distinct Slovak nobility did not exist—an interpretation shaped by the anachronistic application of modern national categories to pre-modern contexts.

Contemporary scholarship, however, no longer doubts that numerous members of the lower and middle nobility were of Slovak origin. One of the most compelling indicators of this is found in their surnames, which were often incorporated into noble family names—sometimes as standalone predicates, other times in conjunction with an additional surname or predicate. These surnames were typically derived from the locality of residence or the ancestral seat of the noble family and were adjectival in form.

In many instances, the surname corresponded directly to the predicate (e.g., Čerňanský de Černá, Podmanický de Podmanin), although in other cases it was derived from a different locality (e.g., Malovecký de Bohuslavice). The appearance of such surnames in Slovak form becomes increasingly common from the fifteenth century onward, and they are attested throughout various regions of Slovakia, particularly in its northern and western parts. These surnames provide valuable evidence of both Slovak ethnic origin and a degree of Slovak self-awareness among their bearers.

Such names are especially well documented in regions where the middle and lower nobility were numerically significant and where numerous curial villages (villages held by the nobility) were present. These regions include the counties of Trenčín, Turiec, Orava, Liptov, and Zvolen. It is plausible that the higher concentration of such surnames in these areas was influenced by the proximity of other Slavic cultural environments—specifically Bohemia, Moravia, and Poland—where this form of noble nomenclature was more broadly established.

Hungarian attire: symbols, influences, traditions

Lenka PAJER

CEO, St. George's workshop

lenduror@gmail.com

Clothing has been an inseparable part of human life since time immemorial. Initially serving as protection from the elements, it gradually acquired aesthetic and symbolic functions as human craftsmanship evolved. It began to reflect distinctions not only between genders but also social hierarchies. Over time, dress came to signal religious affiliation, social rank, and even geographic origin.

Indeed, in the 16th and 17th centuries, Europe saw the emergence of distinct fashion traditions named after their geographic centers—Spanish, German, and French fashions among them. Alongside these emerged the Hungarian fashion, which was so specific in character that it was recognized throughout Europe. It embodied a unique blend of Eastern Ottoman influences and Western European stylistic elements.

To foreign observers, Hungarian dress often appeared exotic—so much so that it was either mocked or adopted as a mark of extravagance. In contrast to the uniformity of modern Western fashion, early modern Hungarian clothing strongly emphasized identity and difference.

In contemporary times, national and gender distinctions in dress have increasingly blurred, with global fashion trends favoring unisex designs. Indicators of wealth are now primarily visible through luxury branding, rather than through symbolic or structural elements of clothing. Today, the symbolic functions of dress are largely reserved for life's major events, such as weddings or funerals.

This paper seeks to explore the nature of traditional Hungarian attire—both male and female—tracing the influences that shaped its appearance and the ways in which it has been preserved in folk traditions to the present day. Particular attention is paid to how Hungarian dress was perceived by foreigners, how it entered the representational politics of the Habsburg monarchy, and how it was adopted and adapted by Napoleonic-era hussars as part of their military identity.

The Noble Residence of Mănăştur (Timiș County): Between Archaeological Evidence and Written Sources

Octavian Cristian ROGOZEA

West University, Timisoara, Institute for Advanced Environmental Research
octavian.rogoea@e-uvr.ro

This presentation highlights the synthesis of recent interdisciplinary research conducted in the High Plain of Vinga (Banat region), focusing on two newly identified medieval sites: Mănăştur-5 (Monostor) and Vinga-78 (Seleuş). While earlier historical geography and toponymic studies mentioned these settlements, their precise locations remained uncertain due to the limited number of documented archaeological sites relative to the area's significant potential. By integrating surface surveys, cartographic analysis, documentary sources, and non-invasive techniques such as LIDAR and satellite imagery, our research confirms the archaeological presence of these sites. Mănăştur-5 corresponds to the historically documented oppidum of Monostor, known from 15th-century records as a densely populated market town, likely fortified and frequently visited by John Hunyadi. Vinga-78 aligns with the historical toponym Seleuş, reflecting viticultural practices and continuous medieval occupation. Both sites yielded ceramic assemblages dating from the 12th to 16th centuries. This study demonstrates the effectiveness of a multidisciplinary approach in medieval settlement archaeology and advocates for its wider application throughout Banat to more accurately reconstruct regional settlement patterns and socio-economic structures.

Medieval noble on a journey for justice (On the mobility of the nobility in relation to resolving conflicts through legal means)

Monika TIHÁNYIOVÁ

Department of History, Faculty of Philosophy and Arts

Trnava University in Trnava

monika.tihanyiova@gmail.com

The paper addresses one of the several aspects of the everyday life of the Hungarian nobility, specifically their participation in any disputes resolved through official means. During the Middle Ages, most of the nobility's disputes concerned property and legal matters. If there was a threat of losing even a small piece of land from a noble's estate, they were determined to fight for it in court. The process of resolving a property dispute through the judicial system involved numerous procedural acts, each requiring the participation of the disputing parties, either in person or by representation (by their associates from the lower nobility). Most often, they traveled before representatives of reputable towns and judges of the royal court (even when they themselves were on the road). Part of this process included traveling to submit complaints, deliver mandates to the appropriate authorities for investigation, participate in investigations, courts, or the execution of court judgments, and to defend themselves before judges or chosen judges. The nobility also traveled in this context for requests to postpone disputes, to fulfill mandated oaths (mostly in criminal matters), or to pay imposed fines (after which they subsequently traveled with confirmation to the judge who imposed the fine). This is just a part of the duties that were part of the judicial process and required the nobility to travel. The aim of the paper is to present the intensity and course of travel related to the resolution of any disputes throughout the lives of selected nobles. The author will focus primarily on the nobility with ancestral estates in the territory of present-day Slovakia during the reign of the monarchs from the Anjou dynasty and King Sigismund of Luxembourg. In addition to traveling in connection with resolving their own disputes, the author will also observe the travel of selected nobles as officials with judicial competencies. The result will be an itinerary of selected nobles, incorporating other "travel" data known from additional sources, alongside their journeys for justice, thus creating a more comprehensive picture of the mobility of the nobility during the selected period.

History of the noble family Užovič of Peťová

Martin UŽOVIČ

Slovak National Archives Bratislava

martinuzovic@gmail.com

The noble family of Užovič originates from Croatia, from where its members are believed to have arrived in the territory of present-day Slovakia during the 15th century. Fragmentary information about the earliest history of the family has survived, making it quite vague. However, an inventory of the family archive of this noble lineage has been preserved in the Slovak National Archive, which reveals some insights into its medieval history. This noble family began to emerge among the Hungarian nobility in the second half of the 17th century and experienced its greatest period of glory in the 19th century. This was aided by family members who held higher political and social positions. Thanks to the aforementioned preserved inventory in the Slovak National Archive in Bratislava, we learn about some of the older male members of the family up to the end of the 15th century. During this period, the family began to acquire its estates in the territory of present-day Slovakia. Among these was the estate of Peťová, from which the family derived its nickname. In later periods, family members often added “de Peťófalva” to their names. Today, this estate is part of the municipality of Pečeňady, located in the Piešťany district.

Members of the Druget family in the office of the Hungarian Palatine

Dominik ZUŽO

The Ľudovít Štúr Museum in Modra

zuzo.dominik@gmail.com

The story of the Drugeth family is very interesting. The family, which arrived together with the new candidate for the Hungarian throne, gradually established its position among the local nobility and became part of the elite of local society. Three members of the family held the post of Palatine consecutively. This attests to their loyalty to the crown, their strength, and high status. However, their glory gradually declined, and they had to start over several times. The struggles for the crown that took place during the Hungarian Middle Ages shaped the family, and with each new monarch came new estates. These were predominantly located in the area of today's eastern Slovakia in the Zemplín and Uzh counties. Therefore, we will take a closer look at three members of this family who held the second highest office in Hungary and their tenure in the office of Hungarian Palatine.

Šľachta na Slovensku a jej identita. Zástoj aristokracie v živote slovenského etnika v stredoveku a novoveku

Zborník abstraktov z vedeckého seminára
konaného v dňoch 16. a 17. septembra 2025
v Draškovičovom kaštieli v Čachticiach

Zostavil:

Prof. Mgr. Miloš Marek, PhD.

© Prof. Mgr. Miloš Marek, PhD., 2025

© Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

© Trenčianske múzeum v Trenčíne

Trnava 2025

ISBN 978-80-568-0762-0

EAN 9788056807620

Nobility in Slovakia and its Identity. The Role of the Aristocracy in the Life of the Slovak Ethnic Group in the Middle Ages and Modern Era

Book of abstracts from the academic seminar
held on 16-17th September 2025
at the Draškovič Mansion in Čachtice

Edited by
Prof. Mgr. Miloš Marek, PhD.

© Prof. Mgr. Miloš Marek, PhD., 2025

© Faculty of Philosophy and Arts at the Trnava University in Trnava,
Department of History

© Trenčín museum in Trenčín

Trnava 2025

ISBN 978-80-568-0762-0

EAN 9788056807620